

Time Allowed :3 Hours | Maximum Marks :80 | Total Questions :5

General Instructions

Read the following instructions very carefully and strictly follow them:

1. ਖਰਮਨ ਖੱਤਰ 5 ਭਾਗਾਂ (ਉ, ਯ, ਏ, ਸ, ਜ) ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
2. ਭਾਗ-ਉ ਖਰਮਨ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ 10 ਉਘਭਾਗ ਹਨ। ਹਰ ਖਰਮਨ 1 ਯੰਰ ਦਾ ਹੈ।
3. ਭਾਗ-ਯ ਖਰਮਨ ਨੰਬਰ 2 ਦੇ 10 ਉਘਭਾਗ ਹਨ। ਹਰ ਖਰਮਨ 1 ਯੰਰ ਦਾ ਹੈ।
4. ਭਾਗ-ਏ ਖਰਮਨ ਨੰਬਰ 3 ਵਿੱਚ ਸਰੋਤ ਯਾਧਾਰਿਤ ਖਰਮਨ ਦੇ 2 ਉਘਭਾਗ ਹਨ। ਹਰ ਉਘਭਾਗ ਵਿੱਚ ਛੇ ਖਰਮਨ ਹਨ। ਹਰ ਖਰਮਨ 1 ਯੰਰ ਦਾ ਹੈ।
5. ਭਾਗ-ਸ ਖਰਮਨ ਨੰਬਰ 4 ਵਿੱਚ ਰੋਟੀ 6 ਖਰਮਨ ਰਰਨੇ ਹਨ। ਹਰੇਰ ਖਰਮਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 80-100 ਸਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਹਰ ਖਰਮਨ 4 ਯੰਰਾਂ ਦਾ ਹੈ।
6. ਭਾਗ-ਜ ਖਰਮਨ ਨੰਬਰ 5 ਵਿੱਚ 100% ਯੰਦੂਨੀ ਚੋਟ ਵਾਲੇ 3 ਖਰਮਨ ਹਨ। ਹਰੇਰ ਖਰਮਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 150-200 ਸਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਹਰ ਖਰਮਨ 8 ਯੰਰਾਂ ਦਾ ਹੈ।

2. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਦਾ ਜਿਲ੍ਹਾ ਖੰਜਾਬ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ, 2011 ਦੀ ਜਨਗਣਾ ਯਨੁਸਾਰ ਰਿਹੜਾ ਹੈ:

ਉ. ਹੁਸਿਆਰਖੁਰ

(a) 61.8%

ਯ. ਖਾਨਸਾ

(b) 80.4%

ਦ. ਖਰਦਾਂ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ (ਖੰਜਾਬ)

(c) 84.6%

ਸ. ਯੋਰਤਾਂ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ (ਖੰਜਾਬ)

(d) 70.7%

Correct Answer: (c) 84.6%

Solution:

Step 1: 2011 ਦੀ ਜਨਗਣਾ ਯਨੁਸਾਰ ਖੰਜਾਬ ਦੇ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ ਦਾ ਯਧਿਯੈਨ ਰੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Step 2: ਹੁਸਿਆਰਖੁਰ ਜਿਲ੍ਹਾ 2011 ਦੀ ਜਨਗਣਾ ਖੁਤਾਬਰ ਖੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ ਵਾਲਾ ਜਿਲ੍ਹਾ ਹੈ।

Step 3: ਹੁਸਿਆਰਖੁਰ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 84.6% ਦਰਜ ਰੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਇਸ ਲਈ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਵਿਰਲਘ (c) ਹੈ।

Quick Tip

ਜਨਗਣਾ ਸੰਬੰਧੀ ਖਰਮਨਾਂ ਵਿੱਚ: - ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ ਯਾਦ ਰੱਖੋ - ਹੁਸਿਆਰਖੁਰ = ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਖਰਤਾ (2011) - ਖਾਨਸਾ = ਘੱਟ ਸਾਖਰਤਾ ਵਾਲੇ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਖਲ

3. ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਨਸੰਖਿਆ ਯਤੇ ਖੇਤਰਫਲ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਰਿਨਾ ਖਰਤੀਸਤ ਹੈ?

- (A) 17.5% ਅਤੇ 2.4%
- (B) 12.3% ਅਤੇ 3.8%
- (C) 10.3% ਅਤੇ 1.2%
- (D) 16% ਅਤੇ 5.3%

Correct Answer: (A) 17.5% ਅਤੇ 2.4%

Solution:

Step 1: ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਕੁੱਲ ਜਨਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਨਸੰਖਿਆ ਲਗਭਗ 17.5% ਹੈ।

Step 2: ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਕੁੱਲ ਖੇਤਰਫਲ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਖੇਤਰਫਲ ਲਗਭਗ 2.4% ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਵਿਚਲਯ (A) ਹੈ।

Quick Tip

ਭੂਗੋਲ ਦੇ ਤੱਥ ਯਾਦ ਰੱਖੋ: - ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਨਸੰਖਿਆ $\approx 17.5\%$ - ਭਾਰਤ ਦਾ ਖੇਤਰਫਲ $\approx 2.4\%$

4. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸ ਨੇ ਵਿਰਾਮ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਮਹਿਯੋਗ ਖੇਤਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ?

- (A) ਚਾਰਲ ਰਿਟਰ ਅਤੇ ਈ. ਸੀ. ਮੋਰਲ
- (B) ਗਿਜੇ ਸਿਮੀ ਵਾਂਗੂ ਅਤੇ ਐਟਰਿਕ ਗੀਡਮ
- (C) ਅਮਰਤਿਆ ਸੇਨ ਅਤੇ ਡਾ. ਮਹਿਬੂਬ-ਉਲ-ਜੱਰ
- (D) ਫਰਾਂਸਿਸ ਬੇਰਨ ਅਤੇ ਜਾਨ ਲੋਰ

Correct Answer: (B) ਗਿਜੇ ਸਿਮੀ ਵਾਂਗੂ ਅਤੇ ਐਟਰਿਕ ਗੀਡਮ

Solution:

Step 1: ਵਿਰਾਮ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਮਹਿਯੋਗ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮੰਚਲਯ ਦਾ ਮੰਬੰਯ ਆਯੁਨਿਕ ਭੂਗੋਲਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਨਾਲ ਹੈ।

Step 2: ਗਿਜੇ ਸਿਮੀ ਵਾਂਗੂ ਅਤੇ ਐਟਰਿਕ ਗੀਡਮ ਨੇ ਵਿਰਾਮ ਯੋਜਨਾ, ਮਹਿਰੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਮਹਿਯੋਗ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਸਤੁਤ ਕੀਤੇ।

Step 3: ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੇ ਆਯੁਨਿਕ ਵਿਰਾਮ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ।

ਇਸ ਲਈ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਵਿਚਲਯ (B) ਹੈ।

Quick Tip

ਯਾਦ ਰੱਖੋ: - ਐਟਰਿਕ ਗੀਡਮ = ਆਯੁਨਿਕ ਮਹਿਰੀ ਅਤੇ ਵਿਰਾਮ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਅਗੇਵਾਨ - ਮਹਿਯੋਗ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਭੂਗੋਲ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਨ

5. ਚਿਨ੍ਹੀ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਚਾਰਜ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਰਖਾ ਦੇ ਵੰਡ ਨੂੰ ਪਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ?

- (A) ਅਰਸ਼ਾਮ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰ
- (B) ਹਿਮਾਲਾ ਪਰਦੇਸ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ
- (C) ਉੱਚਤਾਪ ਅਤੇ ਅਮਲ
- (D) ਮਨਸੂਨ ਤੇ ਜੈਟਸਟਰੀਮ

Correct Answer: (D) ਮਨਸੂਨ ਤੇ ਜੈਟਸਟਰੀਮ

Solution:

Step 1: ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਰਖਾ ਦੀ ਵੰਡ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਵਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

Step 2: ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮੀ ਮਨਸੂਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਰਖਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਹੈ।

Step 3: ਜੈਟਸਟ੍ਰੀਮ ਹਵਾਵਾਂ ਮਨਸੂਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਤਾਰਤ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਵਿਚਲਖ (D) ਹੈ।

Quick Tip

ਪਰੀਖਿਆ ਲਈ ਯਾਦ ਰੱਖੋ: - ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਰਖਾ = ਮਨਸੂਨ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ - ਜੈਟਸਟ੍ਰੀਮ = ਮਨਸੂਨ ਦੇ ਆਗਮਨ ਅਤੇ ਵਾਧਮੀ 'ਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ

6. ਸਹੀ ਖਿਲਾਣ ਕਰੋ:

(ਉ) ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਖੇਤਰ

(ਅ) ਟਰੀਯ ਖੇਤਰ

(ੳ) ਕੁਆਟਰਨਰੀ ਖੇਤਰ

(ਸ) ਕੁਇਨਰੀ ਖੇਤਰ

(a) ਬੈਂਥਰਿਕ ਰਿਫਿਯਾਵਾਂ

(b) ਮਹਾਦਿਕ ਖੇਤਰ

(c) ਮੇਵਾਵਾਂ

(d) ਧਾਤਾਂ ਦੇ ਕੁੱਚੇ ਹੋਰ ਵਸਤਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਣੀਆਂ

Correct Answer: (ਉ)–(d), (ਅ)–(c), (ੳ)–(a), (ਸ)–(b)

Solution:

Step 1: ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਖੇਤਰ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੱਚੇ ਮਾਲ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਵਸਤਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

Step 2: ਟਰੀਯ ਖੇਤਰ ਮੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਵਾਜਾਈ, ਵਪਾਰ ਆਦਿ।

Step 3: ਕੁਆਟਰਨਰੀ ਖੇਤਰ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਬੈਂਥਰਿਕ ਰਿਫਿਯਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਖੋਜ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਤਪਾਦਨ।

Step 4: ਕੁਇਨਰੀ ਖੇਤਰ ਮਨੁੱਖੀ ਮਹਾਦਿਕ ਅਤੇ ਮਹਾਦਿਕ ਮੇਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹੀ ਖਿਲਾਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

ਯਾਦ ਰੱਖੋ: - Secondary = ਉਤਪਾਦਨ - Tertiary = ਮੇਵਾਵਾਂ - Quaternary = ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਬੈਂਥਰਿਕ ਕੰਮ
- Quinary = ਮਨੁੱਖੀ ਮਹਾਦਿਕ ਮੇਵਾਵਾਂ

7. ਸਹੀ ਖਿਲਾਣ ਕਰੋ:

(ਉ) ਈ. ਸੀ. ਮੋਮਥਲ

(ਅ) ਡਾ. ਮਹਿਬੂਬ-ਉਲ-ਜੱਦ

(ੳ) ਫਰਾਂਸਿਸ ਬੈਰਨ

(ਸ) ਗਿਜ਼ਮੇ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗੂ

(a) ਵਿਰਾਮ ਯੁਗੇ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ

(b) ਇਨਸਾਨੀ ਆਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨੀ ਵਿਰਾਮ ਦੀ ਆਖ

(c) ਭੂਤਾਂ ਦੇ ਘਾਬਤ

(d) ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਰਾਮ ਮੁਚਰਾਂਕ 1990

Correct Answer: (ਉ)–(a), (ਅ)–(d), (ੳ)–(c), (ਸ)–(b)

Solution:

Step 1: ਈ. ਸੀ. ਮੋਮਥਲ ਨੇ ਭੂਗੋਲ ਵਿੱਚ ਵਿਰਾਮ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ।

Step 2: ਡਾ. ਮਹਿਬੂਬ-ਉਲ-ਜੱਰ ਨੇ 1990 ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਸੂਚਕਾਂਕ (HDI) ਯੋਜ਼ ਰੀਤਾ।

Step 3: ਫਰਾਂਸਿਸ ਬੇਰਨ ਨੇ ਗਿਆਨ ਮੰਬੰਧੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ “ਭੂਤਾਂ (Idols)” ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਰੀਤਾ।

Step 4: ਗਿਜ਼ਮੇ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗੂ ਨੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਮਮਾਨਤਾ ਮੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ’ਤੇ ਕੰਮ ਰੀਤਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹੀ ਮਿਲਾਣ ਰੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

ਯਾਦ ਰੱਖੋ: - ਮਹਿਬੂਬ-ਉਲ-ਜੱਰ = Human Development Index (1990) - ਫਰਾਂਸਿਸ ਬੇਰਨ = Idols (ਭੂਤਾਂ) ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ - ਮਿਲਾਣ ਵਾਲੇ ਧਰਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਮ-ਸਿਧਾਂਤ ਜੋੜ ਕੇ ਯਾਦ ਕਰੋ

8. ਵਾਤਾਵਰਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ? ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

Correct Answer: ਵਾਤਾਵਰਨ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

Solution:

Step 1: ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿੱਚ ਪੜਾਰਭਿਤਿਕ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਤੱਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

Step 2: ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

- ਭੂਮੰਡਲ (Lithosphere)
- ਜਲਮੰਡਲ (Hydrosphere)
- ਵਾਯੂਮੰਡਲ (Atmosphere)

Quick Tip

ਵਾਤਾਵਰਨ = ਧਰਤੀ + ਪਾਣੀ + ਹਵਾ (ਭੂਮੰਡਲ, ਜਲਮੰਡਲ, ਵਾਯੂਮੰਡਲ)

9. ਲਾਲ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਕਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਕਿਉਂ ਲਾਲ ਮੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ?

Correct Answer: ਲਾਲ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਕਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਖਨਿਜ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਾਤਰਾ ਕਾਰਨ ਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Solution:

Step 1: ਲਾਲ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਲੋਹੇ ਦੀ ਆਕਸਾਈਡ ਵੱਧ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

Step 2: ਕਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਲੋਹਾ, ਚੂਨਾ ਅਤੇ ਮੈਗਨੀਸ਼ੀਅਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਕਾਲੀ ਰੰਗਤ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

Quick Tip

- ਲੋਹਾ = ਲਾਲ ਰੰਗ - ਕਥਾਹ ਦੀ ਫਸਲ = ਕਾਲੀ ਮਿੱਟੀ

10. ਖੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਰਿਹੜੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮਤੀ ਰਟਾਯ ਉਥਰਨ ਲਈ ਖਰਮਿੱਯ ਹਨ ?

Correct Answer: ਨਦੀਆਂ ਯਤੇ ਹਵਾ ।

Solution:

Step 1: ਖੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਨਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਰਟਾਯ ਵੱਧ ਯਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

Step 2: ਰੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ ਹਵਾਵਾਂ ਵੀ ਮਤੀ ਰਟਾਯ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ ।

Quick Tip

ਮਤੀ ਰਟਾਯ = ਨਦੀ + ਹਵਾ

11. ਮੋਹਣੇ ਰੋਲੇ ਦੇ ਉਤਖੱਤੀ ਰੋਲੇ ਦੇ ਟੇਰਟੇਨਿਰ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੋ ।

Correct Answer: ਫੋਲਡ ਰੋਲੇ ਯਤੇ ਬਲਾਕ ਰੋਲੇ ।

Solution:

Step 1: ਮੋਹਣੇ ਰੋਲੇ ਯਰਤੀ ਦੀ ਯੰਦੂਨੀ ਗਤੀ ਨਾਲ ਬਣਦੇ ਹਨ ।

Step 2: ਫੋਲਡ ਰੋਲੇ ਦਬਾਯ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ ਜਦਕਿ ਬਲਾਕ ਰੋਲੇ ਭੂਚਾਲੀ ਦਰਾਰਾਂ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ ।

Quick Tip

ਟੇਰਟੇਨਿਰ ਰੋਲੇ = Fold + Block

12. ਹੇਠਾਂ ਦੱਸੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਦੋਵੇਂ ਨਕਸ਼ੇ ਰਿਹੜੀ ਰਿਸਮ ਦੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਹਨ ?

ਉ _____

ਯ _____

Correct Answer: ਉ — ਰੋਖੀ ਬਸਤੀ ਯ ਗੁੱਚੀ ਬਸਤੀ

Solution:

Step 1: ਰੋਖੀ ਬਸਤੀ ਯਾਮ ਤੋਰ 'ਤੇ ਮੜਕ, ਨਦੀ ਜਾਂ ਰੋਲਵੇ ਲਾਈਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬਣਦੀ ਹੈ ।

Step 2: ਗੁੱਚੀ ਬਸਤੀ ਵਿੱਚ ਘਰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ-ਨੇੜੇ ਇਕੱਠੇ ਬਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

Quick Tip

- ਰੋਖੀ ਬਸਤੀ = ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਫੈਲੀ - ਗੁੱਚੀ ਬਸਤੀ = ਇਕੱਠੀ ਬਣਤਰ

13. ਭਾਰਤ ਦੀ ਯਹਿਲੀ ਸੂਤੀ ਰੱਖੜਾ ਮਿਲ ਕਦੋਂ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ ?

Correct Answer: 1854 ਵਿੱਚ ਮੁੰਬਈ ਵਿੱਚ ।

Solution:

Step 1: ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੂਤੀ ਰੱਖੜਾ ਉਦਯੋਗ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਾਮਰਾਜ ਦੌਰਾਨ ਹੋਈ।

Step 2: 1854 ਵਿੱਚ ਮੁੰਬਈ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਸੂਤੀ ਰੱਖੜਾ ਮਿਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ।

Quick Tip

ਪਹਿਲੀ ਸੂਤੀ ਮਿਲ = 1854, ਮੁੰਬਈ

14. ਜਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕੋ ਉਪਾਅ ਸੁਝਾਓ।

Correct Answer: ਉਦਯੋਗਿਕ ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੁੱਧੀਕਰਨ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਕਚਰੇ ਦੀ ਸਹੀ ਨਿਰਾਸ਼ੀ।

Solution:

Step 1: ਉਦਯੋਗਿਕ ਗੰਦਗੀ ਨੂੰ ਨਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁੱਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Step 2: ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਸਹਿਰੀ ਗੰਦਗੀ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਨਿਰਾਸ਼ੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ।

Quick Tip

ਜਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰੋਕਥਾਮ = ਸੁੱਧੀਕਰਨ + ਸਹੀ ਨਿਰਾਸ਼ੀ

15. ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਾਧਨਿਕ ਸੰਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਉਸਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਕੀ ਹੈ?

Correct Answer: ਜਿਸ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Solution:

Step 1: ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਸੰਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Step 2: ਇਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੰਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਉਪਲਬਧਤਾ ਹੈ।

Quick Tip

ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ = ਮੌਜੂਦਾ ਲੋੜ + ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ

16. ਚਾਹ (Tea) ਦੀਆਂ _____ ਅਤੇ ਕੋਫੀ ਦੀਆਂ _____ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ।

- (A) ਫੇ ਅਤੇ ਕੋ
- (B) ਚਾਹ ਅਤੇ ਕੋ
- (C) ਫੇ ਅਤੇ ਤਿੰਨ
- (D) ਪੰਜ ਅਤੇ ਇੱਕ

Correct Answer: (D) ਪੰਜ ਅਤੇ ਇੱਕ

Solution:

Step 1: ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਖੁੱਥ ਤੋਰ 'ਤੇ ਧੰਜ ਰਿਸਮਾਂ ਖੰਨੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

Step 2: ਕੋਫੀ ਦੀ ਖੁੱਥ ਤੋਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਧਰੁੱਖ ਰਿਸਮ ਖੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Quick Tip

ਚਾਹ = 5 ਰਿਸਮਾਂ ਕੋਫੀ = 1 ਖੁੱਥ ਰਿਸਮ

17. ਗੁਰਾਮੀਣ ਰਾਲਚਰ _____ ਆਤੇ ਸਹਿਰੀ ਰਾਲਚਰ _____ ਰਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

- (A) ਖੇਤੀ ਆਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਗਿਆਨਕ
- (B) ਖਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰੰਮ ਰਰਨ ਵਾਲੇ ਆਤੇ ਨਗਰਕ
- (C) ਆੰਧ ਵਿਸਵਾਮ ਵਾਲੇ, ਸਾਇੰਸਕ ਗਿਆਨ/ਵਿਗਿਆਨਕ
- (D) ਰੰਮਰਾਜੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ/ਵਿਗਿਆਨ

Correct Answer: (B) ਖਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰੰਮ ਰਰਨ ਵਾਲੇ ਆਤੇ ਨਗਰਕ

Solution:

Step 1: ਗੁਰਾਮੀਣ ਰਾਲਚਰ ਖਿੰਡਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

Step 2: ਸਹਿਰੀ ਰਾਲਚਰ ਸਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਨਗਰਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

ਗੁਰਾਮੀਣ = ਖਿੰਡ ਸਹਿਰੀ = ਸਹਿਰ

18. ਗੰਨੇ ਤੋਂ ਚੀਨੀ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੀ-ਕੀ ਉਤਪਾਦ ਜਾਂ ਸਹ-ਉਤਪਾਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?

Correct Answer: ਗੁੜ, ਖੰਡਸਾਰੀ, ਖੋਲਾਮਿਸ ਆਤੇ ਬੈਗਾਮ।

Solution:

Step 1: ਗੰਨੇ ਤੋਂ ਖੁੱਥ ਉਤਪਾਦ ਚੀਨੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Step 2: ਚੀਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁੜ, ਖੋਲਾਮਿਸ ਆਤੇ ਬੈਗਾਮ ਵਰਗੇ ਸਹ-ਉਤਪਾਦ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

Quick Tip

ਗੰਨਾ = ਚੀਨੀ + ਗੁੜ + ਖੋਲਾਮਿਸ + ਬੈਗਾਮ

20. ਸਹੀ ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ:

- (ਉ) ਸੋਡਿਐਂਟਰੀ ਚੱਟਾਨ
- (ਯ) ਆਗਨਿਯ ਚੱਟਾਨ
- (ਦ) ਰੂਧਾਂਤਰਿਤ ਚੱਟਾਨ
- (ਸ) ਕੋਲੇ ਦੀ ਰਿਸਮ

- (a) ਮੈਗਮਾਟਿਕ
- (b) ਆਵਰ
- (c) ਕੋਲਾ/ਐਂਟਰੋਲਿਯਮ
- (d) ਲੋਹਾ

Correct Answer: (ਉ)–(c), (ਯ)–(a), (ਦ)–(b), (ਸ)–(d)

Solution:

Step 1: ਸੇਡਿਮੈਂਟਰੀ ਚੱਟਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਲਾ ਅਤੇ ਐਟਰੋਲਿਯਮ ਵਰਗੇ ਖਨਿਜ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

Step 2: ਯਗਨਿਕ ਚੱਟਾਨਾਂ ਮੈਗਮਾ ਦੇ ਠੰਢਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।

Step 3: ਰੂਪਾਂਤਰਿਤ ਚੱਟਾਨਾਂ ਯਕਰ ਅਤੇ ਦਬਾਅ ਨਾਲ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।

Step 4: ਲੋਹਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਧਾਤੂ ਹੈ ਜੋ ਖਾਨਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

Sedimentary = ਕੋਲਾ/ਐਟਰੋਲਿਯਮ Igneous = ਮੈਗਮਾ Metamorphic = ਯਕਰ + ਦਬਾਅ

21. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਦਾ ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ:

(ੳ) ਗੰਗਾ

(ਯ) ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਐਟਮੋਸਫੇਰਿਕ ਲਿਮਿਟ

(ੲ) ਬਰਹਮਯੁਤਰ ਉਦਯੋਗ

(ਸ) ਸਿੰਟ ਕਾਲਚਰ ਕਮੇ

(a) ਖਿੰਡਾਂ

(b) ਸੂਤੀ ਰੱਖੜਾ ਉਦਯੋਗ

(c) ਡਰਗਾਚਾਰ ਕਮੇ

(d) ਲੋਹਾ ਅਤੇ ਇਸਥਾਤ ਉਦਯੋਗ

Correct Answer: (ੳ)–(a), (ਯ)–(c), (ੲ)–(b), (ਸ)–(d)

Solution:

Step 1: ਗੰਗਾ ਮੈਦਾਨ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਖਿੰਡਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ।

Step 2: ਉਦਯੋਗ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੇ ਉਦਯੋਗ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਏ ਹਨ।

Step 3: ਲੋਹਾ ਅਤੇ ਇਸਥਾਤ ਉਦਯੋਗ ਭਾਰੀ ਉਦਯੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

Quick Tip

ਮਿਲਾਣ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨ + ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਜੋੜ ਕੇ ਯਾਦ ਕਰੋ

22. ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਖੰਜਾਬ ਦੇ ਕੋਈ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਖਣਿਜਿਕ ਸੰਸਾਧਨ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਲਿਖੋ।

Correct Answer: ਭਾਰਤ — ਛੋਟਾ ਨਾਗਪੁਰ ਪਠਾਰ, ਖੰਜਾਬ — ਰੋਪੜ ਖੇਤਰ।

Solution:

Step 1: ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਛੋਟਾ ਨਾਗਪੁਰ ਪਠਾਰ ਖਣਿਜਿਕ ਸੰਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ।

Step 2: ਖੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਰੋਪੜ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਚੂਨਾ ਪੱਥਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖਨਿਜ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

Quick Tip

ਛੋਟਾ ਨਾਗਪੁਰ = ਭਾਰਤ ਦਾ ਖਣਿਜ ਭੰਡਾਰ

23. ਯੋਗਰੇਇੰਡਸਟਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਦੋ ਬਿੰਦੂਆਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

Correct Answer: ਐਗਰੋਇੰਡਸਟਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਸੰਸਕਰਨ ਕਰਕੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ।

Solution:

Step 1: ਐਗਰੋਇੰਡਸਟਰੀ ਰਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਵਧੀਕ ਸੀਮਤ ਵਿਵਾਉਂਦੀ ਹੈ।

Step 2: ਇਹ ਖਿੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵੱਲ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ।

Quick Tip

Agro-industry = ਖੇਤੀ + ਉਦਯੋਗ + ਰੋਜ਼ਗਾਰ

24. ਖੇਤੂ ਖਸਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।

Correct Answer: ਖੇਤੂ ਖਸਤੀ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਖਣਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Solution:

Step 1: ਗੁੱਚੀ ਖਸਤੀ – ਘਰ ਟਿਕਾਏ ਬਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

Step 2: ਰੇਖੀ ਖਸਤੀ – ਘਰ ਸੜਕ ਜਾਂ ਨਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

Step 3: ਵਿਖਰੀ ਖਸਤੀ – ਘਰ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਬਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

Quick Tip

ਖੇਤੂ ਖਸਤੀ = ਗੁੱਚੀ + ਰੇਖੀ + ਵਿਖਰੀ

25. ਜਨਸੰਖਿਆ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੱਲ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਘਟਕ ਅਤੇ ਬਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।

Correct Answer: ਸਿੱਖਿਆ ਜਨਸੰਖਿਆ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਂਦੀ ਹੈ।

Solution:

Step 1: ਖਰਿਵਾਰ ਨਿਯੋਜਨ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ।

Step 2: ਯੋਰਤਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਜਨਮ ਦਰ ਘਟਦੀ ਹੈ।

Step 3: ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸੇਚ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ।

Quick Tip

ਸਿੱਖਿਆ = ਜਾਗਰੂਕਤਾ + ਘੱਟ ਜਨਮ ਦਰ

26. ਹਿਮਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਖੋਸਮੀ ਸਭਿਅਚਾਰ (Transhumance) ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

Correct Answer: Transhumance ਇੱਕ ਖੋਸਮੀ ਜੀਵਨ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਖੋਸਮੀ ਅਨੁਸਾਰ ਥਾਂ ਬਦਲਦੇ ਹਨ।

Solution:

Step 1: ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਲੋੜ ਉੱਚੇ ਧਰਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

Step 2: ਮਰਦੀ ਵਿੱਚ ਨੀਵੀਂ ਘਾਟੀਆਂ ਵੱਲ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

Quick Tip

Transhumance = ਮੌਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਥਾਨ ਬਦਲਣਾ

27. ਕੋਈ ਵੇ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭੋਤਿਕ ਹਾਲਾਤ ਕਿਹੜੇ ਹਨ ?

Correct Answer: ਕੱਚਾ ਮਾਲ ਅਤੇ ਊਰਜਾ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਅਹਿੰਦਾਰ ਖੂਬ ਹਨ।

Solution:

Step 1: ਕੱਚਾ ਮਾਲ ਉਦਯੋਗ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ।

Step 2: ਬਿਜਲੀ ਜਾਂ ਕੋਲਾ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

Quick Tip

ਉਤਪਾਦਨ = ਕੱਚਾ ਮਾਲ + ਊਰਜਾ

28. ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਤਪੱਤੀ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕਰੋ।

Correct Answer: ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Solution:

Step 1: ਕਾਂਟੀਨੇਟਲ ਸ਼ੈਲਫ (ਉੱਬਲਾ ਭਾਗ)।

Step 2: ਕਾਂਟੀਨੇਟਲ ਢਲਾਨ।

Step 3: ਤੀਥ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤਲ।

Quick Tip

Sea depth = Shelf + Slope + Deep floor

29. ਸੁਨਹਿਰੀ ਚਤੁਰਭੁਜ (Golden Quadrilateral) ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।

Correct Answer: ਦਿੱਲੀ, ਮੁੰਬਈ, ਚੇਨਈ ਅਤੇ ਕੋਲਕਾਤਾ।

Solution:

Step 1: ਇਹ ਚਾਰ ਮਹਾਨਗਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਆਰਥਿਕ ਕੇਂਦਰ ਹਨ।

Step 2: ਸੁਨਹਿਰੀ ਚਤੁਰਭੁਜ ਰਾਜਘਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

Golden Quadrilateral = Delhi + Mumbai + Chennai + Kolkata

30. ਖੰਡ ਵਿੱਚ ਖੰਡ ਉਦਯੋਗ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸੋਧੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।

Correct Answer: ਖੰਡ ਉਦਯੋਗ ਖੰਡ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

Solution:

Step 1: ਗੰਨਾ ਰਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਹੈ।

Step 2: ਖੰਡ ਮਿਲਾਂ ਨਾਲ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਧਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

Punjab Sugar Industry = ਗੰਨਾ + ਰੋਜ਼ਗਾਰ + ਆਮਦਨ

31. ਸੰਭਾਵਵਾਦ (Possibilism) ਦਾ ਸੰਰਲਥ ਸੋਧੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਾਓ ਅਤੇ ਕੋਈ ਦੋ ਸੰਭਾਵਵਾਦ ਸਮਰਥਕ ਭੂਗੋਲਵਿਦਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।

Correct Answer: ਸੰਭਾਵਵਾਦ ਉਹ ਸੰਰਲਥ ਹੈ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਧਰਾਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

Solution:

Step 1: ਸੰਭਾਵਵਾਦ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਤਾਵਰਨ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਯੈਂਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ, ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਚੋਣ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦਯੋਗ ਕਰਦਾ ਹੈ।

Step 2: ਇਸ ਸੰਰਲਥ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਸਰਗਰਮ ਅਤੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Step 3: ਸੰਭਾਵਵਾਦ ਦੇ ਧਰਮ ਮੁੱਖ ਸਮਰਥਕ ਭੂਗੋਲਵਿਦ ਹਨ:

- ਵਿਡਾਲ ਡੀ ਲਾ ਬਲਾਸ
- ਲੂਸੀਅਨ ਫੇਬਰ

Quick Tip

Possibilism = ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਚੋਣ ਕਰਦਾ ਹੈ

32. ਜਨਸੰਖਿਆ ਖਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਸੰਰਲਥ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਾਓ ਅਤੇ ਦੱਸੋ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਜਨਸੰਖਿਆ ਖਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਕਿਸ ਧੜਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ? (6 ਅੰਕ)

Correct Answer: ਜਨਸੰਖਿਆ ਖਰਿਵਰਤਨ ਇੱਕ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਨਮ ਦਰ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਰ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬਦਲਾਅ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਜਨਸੰਖਿਆ ਖਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਤੀਸਰੇ ਧੜਾਕੇ (Stage-III) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

Solution:

Step 1: ਜਨਮੰਖਿਆ ਪਰਿਵਰਤਨ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਨਮੰਖਿਆ ਚਾਰ ਪੜਾਅਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

Step 2: ਪਹਿਲਾ ਪੜਾਅ — ਉੱਚ ਜਨਮ ਦਰ ਅਤੇ ਉੱਚ ਮੌਤ ਦਰ (ਅਵਿਕਸਿਤ ਸਮਾਜ)।

Step 3: ਦੂਜਾ ਪੜਾਅ — ਉੱਚ ਜਨਮ ਦਰ ਪਰ ਘੱਟਦੀ ਮੌਤ ਦਰ (ਜਨਮੰਖਿਆ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧਦੀ ਹੈ)।

Step 4: ਤੀਸਰਾ ਪੜਾਅ — ਜਨਮ ਦਰ ਵਿੱਚ ਘੱਟਾਓ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਰ ਨੀਵੀਂ (ਜਨਮੰਖਿਆ ਵਾਧਾ ਹੌਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।

Step 5: ਚਾਰਥ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਿਯੋਜਨ ਕਾਰਜਕਰਮਾਂ ਕਾਰਨ ਜਨਮ ਦਰ ਘੱਟ ਰਹੀ ਹੈ।

Step 6: ਇਸ ਲਈ ਚਾਰਥ ਨੂੰ ਜਨਮੰਖਿਆ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਤੀਸਰੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

ਜਨਮੰਖਿਆ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਪੜਾਅ: Stage I – ਉੱਚ ਜਨਮ, ਉੱਚ ਮੌਤ Stage II – ਉੱਚ ਜਨਮ, ਘੱਟ ਮੌਤ Stage III – ਘੱਟ ਜਨਮ, ਘੱਟ ਮੌਤ (ਭਾਰਤ) Stage IV – ਸਥਿਰ ਜਨਮੰਖਿਆ

33. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਲ ਅਤੇ ਵਾਯੂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ? ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸੁਝਾਅ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

Correct Answer: ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ ਉਦਯੋਗੀਕਰਨ, ਸਹਿਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਵਧਦੀ ਜਨਸੰਖਿਆ ਕਾਰਨ ਜਲ ਅਤੇ ਵਾਯੂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ, ਪਰਿਆਵਰਨ ਅਤੇ ਜੀਵ ਜਗਤ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹਨ।

Solution:

Step 1: ਜਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨਦੀਆਂ, ਝੀਲਾਂ ਅਤੇ ਭੂਗਰਭੀ ਖਾਣੀ ਵਿੱਚ ਉਦਯੋਗਿਕ ਗੰਦਗੀ, ਘਰੇਲੂ ਗੰਦਾ ਖਾਣੀ, ਰਸਾਇਣਿਕ ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ ਰੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਕਾਰਨ ਜਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਫੈਲਦੀਆਂ ਹਨ।

Step 2: ਵਾਯੂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਵਾਹਨਾਂ ਦਾ ਯੁੱਗ, ਉਦਯੋਗਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜਹਿੜੀਲੀ ਗੈਸਾਂ, ਕੋਲਾ ਅਤੇ ਲੱਕੜ ਮਾੜਨਾ ਵਾਯੂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਹ ਸੰਬੰਧੀ ਰੋਗ, ਦਮਾ ਅਤੇ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਵਰਗੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

Step 3: ਜਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਪਾਅ ਉਦਯੋਗਿਕ ਗੰਦੇ ਖਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁੱਧ ਕਰਕੇ ਹੀ ਨਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਛੱਡਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਹਿਰੀ ਗੰਦਗੀ ਲਈ ਢੁੱਕਵੀਂ ਨਿਕਾਸੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ। ਰਸਾਇਣਿਕ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

Step 4: ਵਾਯੂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਪਾਅ ਜਨਤਕ ਆਵਾਜਾਈ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਧਾਈ ਜਾਵੇ। ਉਦਯੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਫਿਲਟਰ ਅਤੇ ਸਰਬਰ ਲਗਾਏ ਜਾਣ। ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੁੱਖ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਵਣਸੰਰੱਖਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

Quick Tip

ਜਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ = ਗੰਦਾ ਖਾਣੀ + ਰਸਾਇਣ ਵਾਯੂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ = ਵਾਹਨ + ਉਦਯੋਗ ਹਲ = ਸੁੱਧੀਕਰਨ + ਹਰੀਆਵਲੀ

34. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਐਟਰੋਲ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ, ਵੰਡ ਅਤੇ ਤੇਲ ਰਿਫਾਇਨਰੀਆਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸੋਖੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖੋ। (6 ਅੰਕ)

Correct Answer: ਐਟਰੋਲ ਭਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਉਰਜਾ ਸਰੋਤ ਹੈ ਜੋ ਆਵਾਜਾਈ, ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ, ਵੰਡ ਅਤੇ ਰਿਫਾਇਨਰੀਆਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

Solution:

Step 1: ਪੈਟਰੋਲ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੈਟਰੋਲ ਰੱਚੇ ਤੇਲ (Crude Oil) ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਤੇਲ ਖੇਤਰ ਯਮਮਾਮ, ਗੁਜਰਾਤ, ਮੁੰਬਈ ਗਾਈ ਅਤੇ ਕਰਿਸ਼ਨਾ-ਗੋਦਾਵਰੀ ਖੇਤਰ ਹਨ।

Step 2: ਤੇਲ ਰਿਫਾਇਨਰੀਆਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਰੱਚੇ ਤੇਲ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂਯੋਗ ਪੈਟਰੋਲ, ਡੀਜ਼ਲ, ਕੋਕੋਸਿਨ ਅਤੇ LPG ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਲਈ ਰਿਫਾਇਨਰੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਿਫਾਇਨਰੀਆਂ ਜਾਮਨਗਰ, ਖਾਈਪਤ, ਮਥੁਰਾ ਅਤੇ ਬਾਰੋਈ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ।

Step 3: ਪੈਟਰੋਲ ਦੀ ਵੰਡ ਪੈਟਰੋਲ ਦੀ ਵੰਡ ਪਾਈਪਲਾਈਨਾਂ, ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ, ਟੈਂਕਰਾਂ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੱਕ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Step 4: ਆਵਾਜਾਈ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਤਾ ਪੈਟਰੋਲ ਮੋਟਰਗੱਡੀਆਂ, ਦੋ-ਪਹੀਆ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਮੁੱਖ ਟੀਯੰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਵਾਜਾਈ ਸੁਗਮ ਬਣਦੀ ਹੈ।

Step 5: ਉਦਯੋਗਿਕ ਮਹੱਤਤਾ ਪੈਟਰੋਲ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਉਤਪਾਦ ਰਸਾਇਣਕ, ਪਲਾਸਟਿਕ ਅਤੇ ਖਾਦ ਉਦਯੋਗਾਂ ਲਈ ਕੱਚਾ ਮਾਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Step 6: ਆਰਥਿਕ ਮਹੱਤਤਾ ਪੈਟਰੋਲ ਉਦਯੋਗ ਨਾਲ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਵਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਰਾਹੀਂ ਵੱਡੀ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

Quick Tip

ਪੈਟਰੋਲ ਉਦਯੋਗ = ਉਤਪਾਦਨ + ਰਿਫਾਇਨਰੀ + ਵੰਡ ਮੁੱਖ ਲਾਭ = ਆਵਾਜਾਈ, ਉਦਯੋਗ, ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ

35. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਈ ਰਾਜਯਾਨੀਆਂ ਦਾ ਅੰਦਰ ਵਿਰੋਧ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ? ਇਹ ਵੀ ਦੱਸੋ ਕਿ ਸੰਯੁਕਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਯਾਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਕਿਉਂ ਯੋਗ ਭੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

Correct Answer: ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਈ ਰਾਜਯਾਨੀਆਂ ਦਾ ਅੰਦਰ ਵਿਰੋਧ ਭੂਗੋਲਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਯਾਨੀ ਚੁਣਨਾ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਖੇਤਰ ਆਪਣੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਹੱਕ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ।

Solution:

Step 1: ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਾਜਯਾਨੀ ਚੁਣਨ ਸਮੇਂ ਖੇਤਰ ਯਮਮਾਮਤਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਇੱਕ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਰਾਜਯਾਨੀ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਖੇਤਰ ਅਣਡਿੱਠੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

Step 2: ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵੀ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਯਾਨੀ ਬਣਨ ਨਾਲ ਉਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਦਯੋਗ, ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਧ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

Step 3: ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਬਾਅ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵੀ ਰਾਜਯਾਨੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

Step 4: ਸੰਯੁਕਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਜਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਭਿਅਕਾਰ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

Step 5: ਹਰ ਰਾਜ ਆਪਣੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਥਿਤੀ, ਆਬਾਦੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਜਯਾਨੀ ਬਣਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ।

Step 6: ਇਸ ਕਾਰਨ ਸੰਯੁਕਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਯਾਨੀ ਚੁਣਨਾ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਅਤੇ ਯੋਗ ਭੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

ਰਾਜਯਾਨੀ ਵਿਰੋਧ = ਖੇਤਰ ਯਮਮਾਮਤਾ + ਆਰਥਿਕ ਲਾਭ + ਰਾਜਨੀਤੀ ਸੰਯੁਕਤ ਦੇਸ਼ = ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਤ, ਇੱਕ ਰਾਜਯਾਨੀ ਚੁਣਨਾ ਯੋਗ

36. ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਗਣੇ ਗਦਿਆਂਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਪੜ੍ਹਸਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ:

ਅੱਜ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਗਤੀ ਦੀ ਦਰ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਰਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨਾ ਯੋਗਿਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਈ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਇੱਕ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਘਰ, ਪੜ੍ਹਾਈ, ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਘੱਟ-ਘੱਟ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਰਭਰਤਾ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਰਥਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਭੂਮੀ ਘੱਟ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਘੱਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 40 ਕਰੋੜ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ, ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤੀ ਲਈ ਵੱਡੇ ਚੁਣੌਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਰਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਿਰ ਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਡਲਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਲਵਾਂ।

- ਵਧਦੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਗਤੀ ਦੀ ਦਰ ਤੇਜ਼ ਕਿਉਂ ਹੈ?
- ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨਾ ਯੋਗਿਕਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੈ?
- ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਾਹਮਣੇ ਹਨ?
- ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਿਸਾਨ ਵਰਗ ਦੀ ਮਾਰ ਕਿਉਂ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ?
- ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਡਲਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਕੀ ਸਿੱਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?

Correct Answer:

- ਉੱਚ ਜਨਮ ਦਰ ਅਤੇ ਘੱਟ ਮੌਤ ਦਰ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਵਾਧੇ ਦੀ ਦਰ ਤੇਜ਼ ਹੈ।
- ਜਨਸੰਖਿਕਾ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਹੋਣ, ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਨ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨਾ ਯੋਗਿਕਾ ਹੈ।
- ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਕਮੀ, ਘਰਾਂ ਦੀ ਘਾਟ, ਗਰੀਬੀ, ਸਿਹਤ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣੀ ਸੰਕਟ।
- ਘੱਟ ਜ਼ਮੀਨ, ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਵਧਦੇ ਖਰਚਿਆਂ ਕਾਰਨ ਰਿਸਾਨ ਵਰਗ ਦੀ ਮਾਰ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ।
- ਆਧੁਨਿਕ ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ, ਉੱਚ ਖਰਚ, ਜਲ ਸੰਰੱਖਣ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸਿੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

Solution:

Step 1: ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜਨਸੰਖਿਕਾ ਵਾਧੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਉੱਚ ਜਨਮ ਦਰ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹਨ।

Step 2: ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਕਾਰਨ ਸਰੋਤਾਂ ਉੱਤੇ ਦਬਾਅ ਵਧਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਵਧਦੀ ਹੈ।

Step 3: ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਭੂਮੀ ਘੱਟ ਨਾਲ ਰਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਦਾ ਮਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

Step 4: ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਟਿਕਾਊ ਅਤੇ ਉੱਚ ਉਤਪਾਦਨ ਵਾਲੇ ਤਰੀਕੇ ਅਪਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

Quick Tip

ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ = ਸਰੋਤਾਂ 'ਤੇ ਦਬਾਅ ਹਲ = ਸਿੱਖਿਆ + ਜਾਗਰੂਕਤਾ + ਟਿਕਾਊ ਖੇਤੀ

37(i). ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਖਰਤਾ ਵਾਲਾ ਸੂਬਾ।

Correct Answer: ਕੇਰਲ।

Solution:

Step 1: 2011 ਦੀ ਜਨਗਣਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਰਲ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹੈ।

Quick Tip

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਖਰਤਾ = ਕੇਰਲ

37(ii). ਵਿਸ਼ਵਵੱਧਰੀ ਤਾਪ ਗਿਰਾਵਟ (Global Warming) ।

Correct Answer: ਧਰਤੀ ਦੇ ਯੋਸਤ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

Solution:

Step 1: ਇਹ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗ੍ਰੀਨਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਦੇ ਵਧਣ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

Quick Tip

Global Warming = ਧਰਤੀ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਵਧਣਾ

37(iii). ਰਿਗਵੇਦੀ-ਬ੍ਰਹਮੀ ਖਰਿਵਾਰਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ।

Correct Answer: ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਚੀਨ ਭਾਸ਼ਾਈ ਖਰਿਯਰਾਵਾਂ ਹਨ ।

Solution:

Step 1: ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਯੁਨਿਕ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ।

Quick Tip

ਪੁਰਾਚੀਨ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ = ਆਯੁਨਿਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਜੜ

37(iv). ਰੰਨਿਯਾਕੁਮਾਰੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ।

Correct Answer: ਰੰਨਿਯਾਕੁਮਾਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਛੋਰ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ ।

Solution:

Step 1: ਇਹ ਹਿੰਦ ਮਹਾਸਾਗਰ, ਯਰਬ ਸਾਗਰ ਅਤੇ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਖਾੜੀ ਦਾ ਮਿਲਾਥ ਸਥਾਨ ਹੈ ।

Quick Tip

ਭਾਰਤ ਦਾ ਦੱਖਣੀ ਛੋਰ = ਰੰਨਿਯਾਕੁਮਾਰੀ

37(v). ਯੂਰਬੀ-ਯੱਛਮੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹਾਂਮਾਰਗ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਯੂਰਬੀ ਸਿਰਾ ।

Correct Answer: ਸਿਲਚਰ (ਯਮਾਮ) ।

Solution:

Step 1: ਯੂਰਬੀ-ਯੱਛਮੀ ਰੋਡਿਡੋਰ ਗੁਜਰਾਤ ਤੋਂ ਯਮਾਮ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

Quick Tip

East–West Corridor ਦਾ ਯੋਗ = ਮਿਲਚਰ

37(vi). ਖਿੰਡੇ ਸਿੰਚੀ ਸਟੀਲ ਪਲਾਂਟ।

Correct Answer: ਇਹ ਝਾਰਖੰਡ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ।

Solution:

Step 1: ਇਹ ਲੋਹਾ ਯੋਗ ਇਸਥਾਤ ਉਦਯੋਗ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੇਂਦਰ ਹੈ।

Quick Tip

Steel Plant = ਝਾਰਖੰਡ

37(vii). ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚਾਵਲ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ ਕੋਈ ਇੱਕ ਸੂਬਾ।

Correct Answer: ਖੰਡੀ ਬੰਗਾਲ।

Solution:

Step 1: ਖੰਡੀ ਬੰਗਾਲ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਚਾਵਲ ਉਤਪਾਦਕ ਸੂਬਾ ਹੈ।

Quick Tip

Rice production = ਖੰਡੀ ਬੰਗਾਲ

37(viii). ਖੰਡ ਦੀ ਖੇਤੀ।

Correct Answer: ਖੰਡ (ਗੰਨਾ) ਇੱਕ ਨਰਦੀ ਫਸਲ ਹੈ।

Solution:

Step 1: ਇਹ ਗਰਮ ਯੋਗ ਨਦੀ ਵਾਲੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਉਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Quick Tip

Sugarcane = ਨਰਦੀ ਫਸਲ

38(i). ਯੋਗ ਉਤਪਾਦ ਖੱਟੀ।

Correct Answer: ਯੋਗ ਉਤਪਾਦ ਖੱਟੀ ਉਹ ਖੇਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਮੌਸਮ ਦਰਜੇ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

Solution:

Step 1: ਇਸ ਖੱਟੀ ਵਿੱਚ ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲੀ-ਜੁਲੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

Quick Tip

ਅੱਧ ਉਤਪਾਦ ਖੱਟੀ = ਮੱਧਮ ਉਤਪਾਦਨ

38(ii). ਵੋਟੀ ਜਲ ਮਾਰਗ।

Correct Answer: ਗੰਗਾ ਜਲ ਮਾਰਗ।

Solution:

Step 1: ਗੰਗਾ ਦਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਜਲ ਆਵਾਜਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Quick Tip

ਭਾਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਜਲ ਮਾਰਗ = ਗੰਗਾ

38(iii). ਰੇਲ ਤੇ ਤੇਲ ਪਾਈਪ ਲਾਈਨ।

Correct Answer: ਰੇਲ ਅਤੇ ਤੇਲ ਪਾਈਪਲਾਈਨ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਾਧਨ ਹਨ।

Solution:

Step 1: ਰੇਲ ਆਵਾਜਾਈ ਯਾਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Step 2: ਤੇਲ ਪਾਈਪਲਾਈਨ ਤੇਲ ਅਤੇ ਗੈਸ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵੰਡ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Quick Tip

Rail = ਯਾਤਰੀ + ਸਮਾਨ Pipeline = ਤੇਲ + ਗੈਸ

38(iv). ਸਹੀ ਰੇਲ ਮਾਰਗ।

Correct Answer: ਸਹੀ ਰੇਲ ਮਾਰਗ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇ।

Solution:

Step 1: ਰੇਲ ਮਾਰਗ ਉਦਯੋਗਿਕ ਅਤੇ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਦਾ ਹੈ।

Quick Tip

ਸਹੀ ਰੇਲ ਮਾਰਗ = ਆਰਥਿਕ + ਭੂਗੋਲਿਕ ਲਾਭ

38(v). ਖੰਜਾਬ ਦੇ ਸੂਤੀ ਕੱਪੜਾ ਉਦਯੋਗ ਕੇਂਦਰ ।

Correct Answer: ਲੁਧਿਆਣਾ ।

Solution:

Step 1: ਲੁਧਿਆਣਾ ਖੰਜਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੂਤੀ ਕੱਪੜਾ ਉਦਯੋਗ ਕੇਂਦਰ ਹੈ ।

Quick Tip

Punjab Cotton Industry = ਲੁਧਿਆਣਾ

38(vi). ਹਿਮਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਾਂਸਹਿਮਿਊਮੈਂਸ ਉਦਯੋਗ ਵਾਲਾ ਸਥਾਨ ।

Correct Answer: ਟ੍ਰਾਂਸਹਿਮਿਊਮੈਂਸ ਸਥਾਨ ਮੌਸਮੀ ਜਨੁਮਾਰ ਸਥਾਨ ਬਦਲਦਾ ਹੈ ।

Solution:

Step 1: ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਉੱਚੇ ਪਹਾੜਾਂ ਅਤੇ ਸਰਦੀ ਵਿੱਚ ਨੀਵੀਂ ਖਾਟੀਆਂ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

Quick Tip

Transhumance = ਮੌਸਮੀ ਸਥਾਨ ਬਦਲਾਅ

38(vii). ਪੈਟ ਉਦਯੋਗ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਮੋਹਰੀ ਸੂਬਾ ।

Correct Answer: ਗੁਜਰਾਤ ।

Solution:

Step 1: ਗੁਜਰਾਤ ਪੈਟਰੋਰੈਮਿਕਲ ਉਦਯੋਗ ਵਿੱਚ ਅਗੇਤਰ ਹੈ ।

Quick Tip

Petrochemical Hub = ਗੁਜਰਾਤ

38(viii). ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਗੰਧ ਉਤਪਾਦਕ ਸੂਬਾ ।

Correct Answer: ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ।

Solution:

Step 1: ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਗੰਧ ਉਤਪਾਦਕ ਸੂਬਾ ਹੈ ।

Quick Tip

Sugarcane Production = ਉੱਤਰ ਖ਼ਰਦੇਸ਼
